

Nr 78

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1961/62 till vissa forskningsråd m.m., given Stockholms slott den 10 mars 1961.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ragnar Edenman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framlägges förslag om anslag för nästa budgetår till statens medicinska forskningsråd, statens humanistiska forskningsråd, statens råd för samhällsforskning, statens naturvetenskapliga forskningsråd och statens råd för atomforskning. För främjande av forskning och vetenskaplig publiceringsverksamhet, ävensom till förvaltningskostnader vid humanistiska forskningsrådet och atomforskningsrådet, föreslås att till samtliga fem råd för nästa budgetår anvisas anslag av tillhoppa 21 480 000 kronor. Motsvarande medelsanvisning för innevarande budgetår uppgår till 19 600 000 kronor. Förslaget innebär sålunda för nu angivna ändamål en anslagsuppräkning med 1 880 000 kronor. Förstärkningen föreslås fördelad med 500 000 kronor till medicinsk forskning, 190 000 kronor till humanistisk forskning, 190 000 kronor till samhällsforskning, 500 000 kronor till naturvetenskaplig forskning och 500 000 kronor till atomforskning.

För förvaltningskostnader vid medicinska och naturvetenskapliga forskningsråden föreslås en anslagshöjning med 25 000 respektive 20 000 kronor.

Slutligen föreslås en medelsanvisning av 20 000 kronor under anslaget till förvaltningskostnader vid samhällsforskningsrådet avseende kostnader för svensk medverkan under år 1962 i ett nordiskt samarbetsråd för kriminologi.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 mars 1961.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Edenman, anmäler — efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter — fråga om *anslag för budgetåret 1961/62 till vissa forskningsråd m. m.* och anför därvid följande.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t under bilagan åttonde huvudtiteln, punkten 264, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1961/62 till anslag till vissa forskningsråd m. m. beräkna ett anslag av 21 872 000 kronor.

Sedan detta ärende numera färdigberetts, får jag ånyo anmäla detsamma.

I. Medicinsk forskning

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	5 050 000	4 498 746
1960/61 (statsliggaren s. 837)	5 600 000	

Detta reservationsanslag disponeras för innevarande budgetår på följande sätt.

1. Medicinsk forskning	5 415 000
2. Medicinsk publiceringsverksamhet	185 000
	<hr/>
Summa kronor	5 600 000

I sina anslagsäskanden för nästa budgetår hemställer *statens medicinska forskningsråd* om en anslagshöjning med 5 940 000 kronor enligt följande sammanställning.

1. Medicinsk forskning med undantag av den försvarsmedicinska (nu 4 975 000)	+ 4 125 000
2. Försvarsmedicinsk forskning (nu 440 000)	+ 1 800 000
3. Medicinsk publiceringsverksamhet (nu 185 000)	+ 15 000
	<hr/>
Summa kronor	5 940 000

1. Medicinsk forskning med undantag av den försvarsmedicinska. Inledningsvis hänvisar forskningsrådet till det program för en förstärkning av den medicinska forskningens resurser under en treårsperiod från och med budgetåret 1959/60, som 1955 års universitetsutredning framlade i sitt femte betänkande (SOU 1958: 32), samt anför huvudsakligen följande.

Universitetsutredningen beräknade det totala anslagsbehovet för statens medicinska forskningsråd till 6 150 000 kronor för budgetåret 1959/60, till 8 300 000 kronor för budgetåret 1960/61 och till 9 950 000 kronor för budgetåret 1961/62. Då för budgetåren 1959/60 och 1960/61 endast anvisats 5 050 000 respektive 5 600 000 kronor, kan en betydande eftersläpning av forskningsanslagen konstateras.

Universitetsutredningen har vidare beräknat, att anslagsbehovet å 9 950 000 kronor för budgetåret 1961/62 skulle minska med cirka 1 000 000 kronor genom anvisande av särskilda medel till biträdeshjälp åt docenter och genom överföring av viss genom rådsanslag arvoderad personal till permanent stat. Det av riksdagen beviljade anslaget för innevarande budgetår till biträdeshjälp åt docenter kommer emellertid endast obetydligt att avlasta rådets anslag. Viss överföring av personal till permanent stat har redan skett av personal tillhörande masspektrometeravdelningen vid karolinska institutet och rådet föreslår i detta sammanhang överföring av viss annan personal till permanent stat. Den sammanlagda kostnadsminskningen för dessa överföringar har av rådet beräknats till högst 385 000 kronor. Denna minskning överträffas emellertid mer än väl av de automatiska merutgifterna för rådet till följd av varuskatten och arvodesregleringen, varför någon minskning av anslagsbehovet inte är aktuell.

Från dessa utgångspunkter beräknar rådet anslagsbehovet för budgetåret 1961/62 till 9 950 000 kronor. I detta belopp ingår emellertid anslagsbehov för publiceringsverksamhet (200 000 kronor), för förvaltningskostnader (214 000 kronor) samt nu utgående medelsanvisning till försvarsmedicinsk forskning (440 000 kronor). Anslagsbehovet för medicinsk forskning med undantag av den försvarsmedicinska har således av rådet beräknats till i runt tal 9 100 000 kronor.

I sin framställning konstaterar rådet, att växande anspråk under 1960-talet kommer att ställas på rådets forskningsanslag. Antalet medicine studerande har under 1950-talet stigit kraftigt. Samtidigt kan man vänta, att den andel studenter som bygger på sin preliminärexamen med en forskarutbildning kommer att öka. För att kunna ta hand om de forskarbegävningar, som under 1950-talet börjat sina medicinska studier, och ge dem en grundläggande forskarutbildning behövs, framhåller rådet, ökade materiella och personella resurser. Utbyggnaden av de medicinska lärosätena har vidare givit möjligheter till ökad forskningsverksamhet. Under de sista åren har en rad nya institutioner och kliniker inom skilda discipliner tillkommit. Det är enligt rådet angeläget, att dessa kan erhålla adekvata forskningsbetingelser. I anslutning härtill pekar rådet på några områden, där en ökad

forskningsaktivitet är särskilt märkbar, samt framhåller härom huvudsakligen följande.

De *medicinska teoretiska specialämnena* präglas av den moderna naturvetenskapens utveckling i fråga om metodik och teknik och fordrar på ett helt annat sätt än tidigare utnyttjande av specialmetoder med tung apparatur och specialutbildad teknisk personal. Det är väsentligt, att rådet får möjlighet att täcka behoven av dylik ofta mycket dyrbar apparatur och utrustning. Även *den kliniska forskningen* använder sig mer och mer av modern naturvetenskaplig metodik. Moderna laboratorier och väl utbildad teknisk personal har blivit nödvändiga även vid forskning på sjukavdelningarna. Den vetenskapliga forskningen är också av stor betydelse för det praktiska sjukvårdsarbetets kvalitet. Exempel på områden där en forskargrupps arbete har givit resultat, som kunnat tillämpas i klinisk verksamhet, utgör de framsteg som gjorts inom hjärtkirurgien, inom medicinen beträffande rening av blod vid akuta njursjukdomar (»konstgjord njure») samt inom den kliniska koagulationsforskningen.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finner rådet det angeläget, att rådet erhåller ökade möjligheter att uppsätta arbetsgrupper av större eller mindre omfattning såväl på den kliniska som på den teoretiska sidan för att intensifiera forskningsarbetet inom områden, som av olika skäl anses väsentliga. Rådet nämner bland annat följande exempel på områden med snabbt ökande behov av medicinsk forskning.

Forskning rörande åldrandet och ålderdomens sjukdomar — *den geriatriska forskningen* — är nödvändig för att samhällets sjukvård och socialvård skall få en ändamålsenlig och effektiv utformning och inriktning. Under år 1958 arbetade en subkommitté inom rådet med uppgift att samordna och planera forskningen inom detta område. På förslag av nämnda kommitté stöder rådet för närvarande ett flertal geriatriska forskningsprojekt. Under de sista åren har ett särskilt problem blivit aktuellt, nämligen frågan om livsmedlens och främst olika fettämnen betydelse för uppkomsten av åderförkalkningssjukdomar. Rådet har därför för avsikt att göra en ny översikt och en koordinering av forskningen inom geriatriken. Rådet är emellertid redan nu medvetet om att anslagsbehovet för ifrågasvarande forskning kan väntas stiga på grund av dels de strukturella förändringar som sker i samhället, dels de ökande terapeutiska möjligheterna att påverka åldersförändringarna.

Behovet av ett intensifierat stöd åt *alkoholforskningen*, för vilket område rådet tillsatt en särskild nämnd, har aktualiserats under senare år. Ökade kunskaper om alkoholen och dess verkningar är nödvändiga för studium av alkoholsjukdomarna och deras behandling och är därför av väsentlig betydelse för olika åtgärder mot alkoholismen, inte minst på undervisningens och upplysningens område. — Inom rådet beaktas även *narkotikafrågan* av rådets nämnd för alkoholforskning. Enligt denna nämnd, är det angeläget att utreda omfattningen av narkotikamissbruket samt att igångsätta systematiska studier rörande den psykologiska, socialpsykiatriska eller sociologiska bakgrunden till att framför allt ungdomar hemfaller åt narkotikamissbruk. Samtidigt anses det väsentligt, att teoretiska studier kan igångsättas för att klarlägga olika läkemedels analgetiska, allmän-

toxiska och narkomaniframkallande verkningar för att man om möjligt skall kunna skilja dessa verkningar åt.

Ett område, som hittills endast erhållit relativt blygsamma anslag från rådet, är *den farmaceutiska forskningen*. Det har från olika håll framkommit önskemål om att stimulera den forskning, som bedrivs vid farmaceutiska institutet. Rådet är intresserat av att medverka till att så sker och har för avsikt att tillsätta en subkommitté med uppgift att inventera den pågående och planerade forskningen inom området.

Under budgetåret 1959/60 har genomförts en inventering av *den odontologiska forskningens* omfattning och inriktning, vilken givit värdefulla uppslag för fortsatta arbeten och ett glädjande intryck av att intresset för odontologisk forskning är starkt stigande. Av rådet beviljade anslag för odontologisk forskning har visat en kraftig ökning under de sista åren, vilket även möjliggjort en expansion av sådana forskningsgrenar, som tidigare varit underutvecklade i fråga om apparatur och personal.

Den veterinärmedicinska forskningen ställer också ökade anspråk på rådets medel. Ifrågavarande forskning har sitt tillämpningsområde såväl inom veterinärmedicinen som humanmedicinen. Det är angeläget, att rådet erhåller möjlighet att tillgodose de stigande krav på anslagsmedel som ställs för den veterinärmedicinska forskningens del.

2. **Försvarsmedicinsk forskning.** Försvarsmedicinska nämnden har i skrivelse till medicinska forskningsrådet anhållit om en ökning av medelsanvisningen till försvarsmedicinsk forskning med 1 800 000 kronor till 2 240 000 kronor. Beträffande fördelningen av den föreslagna medelsanvisningen på vissa områden av den försvarsmedicinska forskningsverksamheten torde få hänvisas till handlingarna.

Medicinska forskningsrådet tillstyrker nämndens framställning och hemställer om en ökning av medelsanvisningen till den försvarsmedicinska forskningen med 1 800 000 kronor.

Försvarsmedicinska forskningsutredningen — tillkallad enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 9 oktober 1959 — har i yttrande över medicinska forskningsrådets sistnämnda förslag förordat att den under försvarsmedicinska nämndens ledning bedrivna försvarsmedicinska forskningen får disponera ett forskningsanslag av i runt tal 785 000 kronor, innebärande en anslagshöjning av 345 000 kronor. Av den totala medelsanvisningen torde enligt utredningens förslag 500 000 kronor böra beviljas till enskilda forskare inom olika försvarsmedicinska forskningsfält medan återstoden skulle användas för att bestrida kostnaderna för fyra arbetsgrupper, en för forskning i fråga om skydd mot bakteriologisk krigföring, en för brännskadeforskning, en för den kliniska strålskyddsforskningen och slutligen en för forskning i fråga om skydd mot kemisk-toxikologisk krigföring. Utredningen framhåller, att den med nämnda förslag avsett att möjliggöra för försvarsmedicinska nämnden att inom sitt verksamhetsområde stödja den oundgängligen nödvändiga forskning, som inte bör eller kan bedrivas vid försvarets forskningsanstalt.

3. Medicinsk publiceringsverksamhet. Forskningsrådet hemställer om en uppräknig av anslagsposten med 15 000 kronor till 200 000 kronor för att kunna möta den alltmer ökade belastningen.

II. Humanistisk forskning

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	1 300 000	1 300 000
1960/61 (statsliggaren s. 837)	1 450 000	

Statens humanistiska forskningsråd hemställer, att detta reservationsanslag för nästa budgetår höjes med 275 000 kronor till 1 725 000 kronor i enlighet med 1955 års universitetsutrednings förslag (jfr prop. 1959: 105, s. 180 ff.), och framhåller därjämte i huvudsak följande.

De av universitetsutredningen föreslagna anslagsbeloppen har visat sig otillräckliga för rådets behov. Vid sin beräkning av rådets medelsbehov utgick utredningen från att rådets resurser skulle förstärkas dels genom statens råds för samhällsforskning övertagande av anslagsgivningen till understöd åt psykologisk och pedagogisk forskning, dels genom anvisandet av särskilda riksstatsanslag till främjande av ograduerade forskares vetenskapliga verksamhet och till biträdes hjälp åt docenter. Rådet finner att avlastningen av rådets anslag i angivna hänseenden inte motsvarat den av universitetsutredningen beräknade. Även andra faktorer, bland annat höjda tryckningskostnader, har medverkat till, att den av utredningen föreslagna uppräknigen av anslaget visat sig otillräcklig. Det oaktat anser sig rådet inte böra hemställa om högre anslagsbelopp för nästa budgetår än det, som utredningen angivit.

III. Samhällsforskning

I det följande redovisas dels frågan om anslag för nästa budgetår till samhällsforskning, dels förslag rörande ett nordiskt samarbetsråd för kriminologi.

Forskningsanslag	Anslag	Nettoutgift
1959/60	910 000	758 818
1960/61 (statsliggaren s. 838)	1 160 000	

Statens råd för samhällsforskning hemställer, att detta reservationsanslag för nästa budgetår höjes med 415 000 kronor till 1 575 000 kronor enligt följande sammanställning.

1. Socialvetenskaplig forskning (nu 435 000)	+ 105 000
2. Socialvetenskaplig publiceringsverksamhet (nu 70 000) ...	+ 20 000
3. Rättsvetenskaplig forskning (nu 125 000)	+ 20 000
4. Rättsvetenskaplig publiceringsverksamhet (nu 45 000)	+ 5 000
5. Psykologisk och pedagogisk forskning (nu 425 000)	+ 235 000
6. Psykologisk och pedagogisk publiceringsverksamhet (nu 60 000)	+ 30 000
	<hr/>
Summa kronor	415 000

Rådet har i sin anslagsframställning endast hänvisat till det förslag som framlagts av 1955 års universitetsutredning (jfr prop. 1959: 105, s. 187 ff.).

Nordiskt samarbetsråd för kriminologi

Nordiska rådet antog vid sin session år 1956 en rekommendation (nr 4/1956) i den på svenskt regeringsinitiativ väckta frågan om ett nordiskt samarbete på det kriminologiska området. Frågan dryftades även vid det nordiska justitieministermötet samma år. Vid den konferens i svenska justitiedepartementets regi, som därefter anordnades i december 1956, beslöts att frågan skulle bli föremål för en särskild expertutredning.

Utredningens betänkande diskuterades vid det nordiska justitieministermötet år 1959 och överlämnades därefter till Nordiska rådets juridiska nio-mannakommitté för övervägande. Bland de alternativa förslag till utformning av ett nordiskt samarbetsråd på det kriminologiska området, som framlagts i förutnämnda betänkande, rekommenderade kommittén närmast vad som där betecknats som minimalalternativet. Detta förslag innebar, att ett nordiskt kriminologiskt samarbetsråd skulle inrättas, med huvudsaklig uppgift att vara informationsorgan, förmedla forskningsrapporter och förbereda forskningsseminarier, forskningsprojekt m. m. Rådets funktion begränsas enligt förslaget till att vara planläggande och rådgivande. En lösning av frågan enligt detta alternativ vann anslutning av Nordiska rådet, som vid sin session år 1959 antog en ny rekommendation i ämnet (nr 3/1959).

Frågan behandlades änyo vid ett nordiskt justitieministermöte år 1960. Ett stadgeförslag har därefter utarbetats, grundat på det i det föregående nämnda förslaget. Kostnaderna för samarbetsrådet har beräknats till cirka 95 000 norska kronor (cirka 70 000 svenska kronor), varav 10 000 norska kronor i engångsutgift. Kostnaderna föreslås fördelade lika mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige. Rådets räkenskapsår sammanfaller med kalenderåret.

Vid nordiska justitieministermötet i Helsingfors i januari 1961 fattades beslut om inrättande av Nordiska samarbetsrådet för kriminologi, och förslaget till stadga för rådet godkändes. Det beslöts vidare, att rådets fasta sekretariat skulle förläggas till Norge samt att de erforderliga medlen skulle ställas till rådets disposition från den 1 januari 1962.

Sveriges andel i kostnaden för rådet för kalenderåret 1962 torde komma att uppgå till cirka 20 000 kronor.

IV. Naturvetenskaplig forskning

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	5 100 000	4 539 478
1960/61 (statsliggaren s. 839)	5 650 000	

Detta reservationsanslag disponeras för innevarande budgetår på följande sätt.

1. Naturvetenskaplig forskning	4 850 000
2. Naturvetenskaplig publiceringsverksamhet	800 000
	Summa kronor 5 650 000

Statens naturvetenskapliga forskningsråd hemställer, att anslaget för nästa budgetår höjes med 4 050 000 kronor till 9 700 000 kronor. I denna summa ingår ett belopp av 300 000 kronor avseende bidrag till ett europeiskt sydotservatorium.

I sin framställning redogör rådet inledningsvis för sin beräkning av det totala anslagsbehovet för nästa budgetår. Rådet erinrar om att universitetsutredningen föreslagit en medelsanvisning för budgetåret 1961/62 av sammanlagt 8 950 000 kronor till naturvetenskaplig forskning och publiceringsverksamhet samt till förvaltningskostnader. Rådet framhåller, att realvärdet av angivna belopp under nästa budgetår kommer att ligga avsevärt lägre än år 1958, då utredningens förslag framlades. Vid anslagsberäkningen utgår rådet från utredningens förslag men anser sig, med hänsyn till de i förhållande till 1958 års nivå ökade löne- och materielkostnaderna, böra anhålla om ett till 9 900 000 kronor förhöjt sammanlagt anslagsbelopp, varav 8 900 000 kronor till naturvetenskaplig forskning, 800 000 kronor eller oförändrad medelstillelning till naturvetenskaplig publiceringsverksamhet samt i runt tal 200 000 kronor till förvaltningskostnader. I detta sammanhang framhåller rådet, att de omständigheterna att forskningsanslagen för budgetåren 1959/60 och 1960/61 varit avsevärt lägre än vad universitetsutredningen föreslagit och att de av utredningen beräknade överföringarna av rådsarvoderad personal till universitetens och högskolornas stater ännu ej kunnat ske, gör en kraftig upprustning av rådets resurser än mer angelägen.

1. N a t u r v e t e n s k a p l i g f o r s k n i n g. Såsom motivering för sitt förslag om ökning av anslagsmedlen till den naturvetenskapliga forskningen anför rådet i huvudsak följande.

För budgetåret 1959/60 anvisades under förevarande anslagspost ett belopp av 4 500 000 kronor. Med hänsyn till därefter inträffade löne- och prisstegringar måste detta anslagsbelopp i första hand höjas till minst 5 300 000 kronor för att rådet skall hjälpligt kunna upprätthålla forskningsverksamheten på 1959/60 års nivå.

För vissa speciella forskningsområden beräknas ett sammanlagt ökat medelsbehov av 900 000 kronor. Häri ingår ett belopp av 300 000 kronor, avseende av rådet beräknat, i särskild framställning närmare behandlat bidrag till ett planerat europeiskt astronomiskt observatorium för forskning rörande södra stjärnhimlen (det s. k. ESO-projektet). Bland särskilda större

forskningsuppgifter, vilka rådet anser det angeläget att ytterligare stödja, må nämnas den *marinbiologiska forskningen*. Rådet har tillfälligt sökt avhjälpa bristen på ändamålsenliga forskningsfartyg genom att övertaga en av marinen uttrangerad minsvepare och iordningställa denna till forskningsfartyg. De totala årliga kostnaderna för den marinbiologiska forskningen, inberäknat driften av detta fartyg, beräknas till lägst 100 000 kronor.

Upprättandet av *forskningsrådets laboratorium i Studsvik* fortskrider planmässigt. Rådets sammanlagda kostnader, såväl för utrustning som för arbeten vid laboratoriet, beräknas budgetåret 1961/62 till omkring 800 000 kronor.

Ett forskningsområde, inom vilket behoven konkretiserats under de senaste åren, gäller *strålkonservering av livsmedel*. I samband med den tillämpade forskning, som bedrivs inom detta område, uppkommer intressanta problem med anknytning till den naturvetenskapliga grundforskningen och dess tillämpningar. — En annan betydelsefull forskningsgren, vilken enligt rådet bör erhålla avsevärt ökat stöd, är *strålningsbiologien*.

Rådets bidrag till den *geofysiska forskningen*, i vad den gäller bearbetning av det omfattande vetenskapliga primärmaterial som insamlades under det geofysiska året, har för budgetåret 1959/60 utgjort omkring 65 000 kronor. Rådet räknar med en ofrånkomlig höjning nästa budgetår av bidraget till denna verksamhet. För att bevaka utvecklingen av *rymdforskningen* bildades på initiativ av rådet i maj 1959 ett särskilt organ med benämningen Svenska kommittén för rymdforskning. För nästa budgetår kan förutses, att betydande medel blir erforderliga för denna forskning. För den nationella forskningsverksamheten på området kommer en särskild anslagsframställning att ingivas till Kungl. Maj:t av rymdforskningskommittén.

Kostnaderna för inrättande av ett antal *forskningsgrupper* beräknas till 600 000 kronor. Rådet har som resultat av en förfrågan hos föreståndarna för de naturvetenskapliga institutionerna funnit behov av utökad forskning inom ett stort antal forskningsområden. Rådet understryker, att det för närvarande finns tillgång till kompetenta personer som ledare för forskningsgrupper.

För att underlätta för institutioner och forskare att få vissa specialarbeten utförda har rådet inrättat vissa *servicecentra*, såsom en elektroniktjänst vid vartdera av universiteten i Uppsala och Lund och en glasblåsning- och programmeringstjänst i Lund. Under nästa budgetår torde ytterligare serviceinrättningar, bland annat vid universitetet i Stockholm, bli aktuella. Kostnaderna härför beräknar rådet till omkring 100 000 kronor.

För att tillgodose redan ackumulerat och nytillkommande behov av tyngre och kostnadskrävande *apparatur* beräknar rådet, att cirka 1 200 000 kronor kommer att erfordras under nästa budgetår.

2. Bidrag till det europeiska sydobservatoriet. Av rådets i det föregående omnämnda särskilda framställning om bidrag till ett europeiskt sydobservatorium (ESO-projektet) inhämtas bland annat följande.

Efter en första orienterande konferens i Leiden i juni 1953 har frågan om uppförande av ett europeiskt kooperativt observatorium för forskning

rörande södra stjärnhimlen utretts av en särskild internationell kommitté. Ändamålet med planen, ett observatorium i södra hemisfären, som kan effektivt komplettera det arbete som utförts vid de största observatorierna i norra hemisfären, anses av många fackmän vara den angelägnaste uppgiften för den moderna astronomin. Ehuru i senare tid ett mindre antal observatorier med modern utrustning byggts i Sydafrika, Sydamerika och Australien, är alltjämt den relativa bristen på observatorier i den södra hemisfären påfallande. Detta förhållande är mycket kännbart såväl vid utforskningen av vårt eget stjärnsystem som vid studiet av de extragalaktiska systemen, vilka ger oss en uppfattning om världsbyggnaden i stort. Ett av de vetenskapliga huvudändamålen med det nya observatoriet kommer att bli en detaljerad undersökning av den södra Vintergatan på ett sätt som hittills ej varit möjligt. Bland de viktigaste objekten för denna undersökning är Vintergatans ofantliga centralparti, som innehåller systemets kärna, kring vilket stjärnorna i systemet kretsar. Detta centrum är icke möjligt att väl undersöka vid nordliga observatorier. Det är ytterst betydelsefullt att studera denna region med mycket ljusstarka instrument, då den innehåller nyckeln till väsentliga problem angående vårt stjärnsystems struktur och utveckling. De intressantaste delarna av det astronomiska observationsarbete, som möjliggöres genom planen, kräver instrument som hittills överskridit de ekonomiska möjligheterna i de västeuropeiska länderna tagna vart och ett för sig.

Den planerade institutionen kommer att bli av betydelse såväl för ett allmänt västeuropeiskt som för ett vidare internationellt samarbete. Emellertid har det varit nödvändigt att begränsa planen regionalt till ett antal länder, som är särskilt verksamma inom de områden av astronomin det här närmast gäller att förkovra. De i utredningen av frågan nu deltagande länderna, Belgien, Frankrike, Holland, Sverige och Tyskland, bildar i båda de nämnda hänseendena en naturlig grupp, som emellertid i framtiden med sannolikhet kommer att vidgas.

Den blivande institutionens organisation är avsedd att omfatta en chef och ett mindre antal astronomer och tekniker anställda på längre tid, under det att ett större antal astronomer från de deltagande länderna kommer att uppehålla sig vid observatoriet för speciella forskningsuppgifter.

Beträffande observatoriets läge har från början av naturliga skäl det sydafrikanska höglandet kommit främst i blickpunkten. De expeditioner som kommittén utsänt för undersökning av de atmosfäriska förhållandena har funnit flera områden, där observatoriet med fördel kunde förläggas. Det är emellertid känt, att fördelaktig förläggning även kan ske i Australien eller Sydamerika, och kommittén har därför för närvarande icke tagit definitiv ställning till frågan om förläggningen. Denna fråga kan tills vidare ställas öppen, då arbetet med instrumentens detaljerade planering och konstruktion kommer att taga flera år i anspråk.

Vid kommitténs möte i juli 1960 konstaterades, att principbeslut om anslutning till projektet numera föreligger för Belgien, Frankrike, Holland och Tyskland. The Ford Foundation i New York har vidare beslutat att om projektet blir verklighet bidra till kostnaderna med ett anslag av 1 miljon dollars. Den totala kapitalkostnaden för observatoriet inklusive byggnader, instrument och övriga engångskostnader beräknas till 5 miljoner dollars.

Kostnadsfördelningen mellan de deltagande staterna torde komma att

ske efter mönster av det europeiska kärnforskningsinstitutet CERN med bidrag i proportion till nationalinkomsten. Detta betyder i stort sett, att de två större länderna, Frankrike och Tyskland, åtager sig vardera en tredjedel av kostnaden, under det att de tre mindre staterna, Belgien, Holland och Sverige, delar den återstående tredjedelen. Då hänsyn tas till bidraget från Ford Foundation av 1 miljon dollars skulle Sveriges andel bli omkring 2,5 miljoner kronor. Detta belopp avses att fördelas under en byggnadstid av omkring åtta år, alltså med omkring 300 000 kronor per år. Årliga kostnaden för observatoriets drift efter dess färdigställande består till större delen av avlöning till anställda och beräknas till omkring 200 000 dollars. Sveriges del därav kan beräknas till omkring 100 000 kronor.

Den nu planerade institutionen skulle genom sin storartade utrustning ge svenska vetenskapsmän utomordentligt ökade möjligheter till fullföljande av forskning på områden av central vetenskaplig betydelse, som har djupa traditioner i vårt land. Med hänsyn till den stora vetenskapliga vinsten för Sverige av ett deltagande i projektet anser rådet att den med vår medverkan förbundna kostnaden är synnerligen måttlig.

Åtskilliga konferenser har under år 1960 hållits för att förbereda frågan, den senaste i Paris den 14 och 15 december, då enighet nåddes om förslag till utformning av en konvention.

V. Atomforskning

	Anslag	Nettoutgift
1959/60	5 240 000	5 484 177
1960/61 (statsliggaren s. 839)	5 740 000	

Statens råd för atomforskning hemställer, att detta reservationsanslag för nästa budgetår höjes med 2 860 000 kronor till 8 600 000 kronor. Vid sin beräkning av anslagsbehovet har rådet förfarit i likhet med naturvetenskapliga forskningsrådet (jfr föregående avsnitt); det av 1955 års universitetsutredning för budgetåret 1961/62 angivna totala anslagsbeloppet av 7 750 000 kronor till atomforskning har av rådet ansetts motsvara ett belopp av 8 600 000 kronor med tillämpning av 1960 års löne- och kostnadsnivå.

I sin framställning anför rådet en rad exempel på omfattningen och utvecklingen av forskningen inom atomforskningsområdet och nämner därvid speciellt den kärnfysikaliska och kärnkemiska forskningens samt strålningsbiologiens ökade behov av apparativ utrustning av olika slag. Rådet berör därjämte de ökade anspråk på rådets resurser, som utbyggnaden av undervisning och vetenskaplig forskning vid våra universitet och högskolor kan väntas medföra, och anför därvid bland annat följande.

Den pågående upprustningen av undervisnings- och forskningsresurserna vid våra universitet och högskolor kommer att särskilt markerat inverka på atomforskningsrådets budget mot mitten av 1960-talet, då dessa åtgärder kan väntas mera på allvar bära frukt i form av nytillkomna basresurser såsom utbildad forskarpersonal och nya institutioner. Emellertid kommer denna inverkan i viss mån redan att sätta in under budgetåret 1960/61 på grund av de tekniska högskolornas upprustning med professorer inom atomforskningsområdet, nämligen en professur i kärnkemi vid tekniska högskolan i Stockholm samt en i reaktorfysik och en i kärnkemi vid Chalmers tekniska högskola. Därjämte tillkommer vissa andra personalförstärkningar, t. ex. en laboratur i matematisk fysik vid sistnämnda högskola. Utom de här nämnda professorerna tillkommer under budgetåret 1961/62 ytterligare en professur av betydelse för rådets verksamhetsområde, nämligen inom det fasta tillståndets fysik. Rådet hälsar med stor tillfredsställelse dessa förbättringar. Emellertid kommer dessa för rådets del att medföra önskemål om medel för forskning, som sannolikt blir betydande. Som exempel på storleken av de kostnader nyinrättade professorer kan föra med sig för rådet kan nämnas, att för budgetåret 1960/61 anslagits över 200 000 kronor till verksamheten inom den nytillkomna professuren i fysik vid Stockholms universitet, vartill kommer att rådet bundit sig för en ytterligare apparatkostnad under budgetåret 1961/62 på 93 000 kronor. Såsom andra exempel på forskningskostnaderna vid större fysikaliska institutioner kan nämnas, att fysiska institutionen vid Chalmers tekniska högskola under innevarande budgetår torde få anslag av storleksordningen 300 000 kronor, att fysiska institutionen vid Lunds universitet torde få ett anslag av cirka 400 000 kronor och fysiska institutionen i Uppsala ett anslag av mellan 500 000 och 600 000 kronor. Sedan de båda professorerna i kärnkemi vid de tekniska högskolorna blivit tillsatta med ordinarie innehavare och därtill knutits docenter och/eller andra lärarkrafter, torde rådet få emotse ansökningar på betydande belopp för apparatanskaffning.

Rådet berör även storleksordningen av rådets andel i kostnaderna för forskningslaboratoriet i Studsvik. Om de för budgetåret 1961/62 beräknade kostnaderna för utrustning och för forskningsändamål, sammanlagt cirka 800 000 kronor, jämte vissa personalkostnader för ledning och administration delas lika mellan de deltagande forskningsråden, skulle atomforskningsrådets andel uppgå till lägst 160 000 kronor. Emellertid kommer enligt rådets uppfattning dess andel sannolikt att bli större än det här angivna beloppet.

VI. Forskningsrådets administration

Nuvarande förhållanden

För innevarande budgetår finns anvisade särskilda anslag till förvaltningskostnader vid ett vart av följande tre forskningsråd, nämligen statens medicinska forskningsråd (statsliggaren s. 836), statens råd för samhällsforskning (statsliggaren s. 838) och statens naturvetenskapliga forskningsråd (statsliggaren s. 838). Förvaltningskostnaderna vid statens humanistiska

forskningsråd och statens råd för atomforskning bestrides ur respektive forskningsanslag (jfr statsläggaren s. 837 och 839). Enligt beslut av 1960 års riksdag ankommer det på Kungl. Maj:t att besluta om ifrågavarande särskilda förvaltningsanslags disposition samt om storleken av de belopp, som av forskningsanslagen till humanistisk forskning respektive atomforskning för innevarande budgetår bör avdelas för bestridande av förvaltningskostnader.

I följande sammanställning redovisas de belopp som under de två senaste budgetåren ställts till forskningsrådets förfogande för förvaltningskostnader.

Budgetår	Förvaltningskostnader vid ¹					S:a kr
	MFR	HFR	SFR	NFR	AFR	
1959/60	160 000	75 000	45 000	130 000	210 000	620 000
1960/61	170 000	80 000	50 000	131 800	214 200	646 000

De medel som innevarande budgetår står till forskningsrådets förfogande för bestridande av förvaltningskostnader disponeras på i huvudsak följande sätt.

Medelsdisposition	Forskningsråd ¹				
	MFR	HFR	SFR	NFR	AFR
1. Arvoden, för år räknat					
a) till rådsordförande	6 000	4 000	4 000	6 000	6 000
b) till publiceringsnämndens ordförande	1 080	—	—	1 800	—
2. Resekostnadsersättning och traktamente åt rådsledamöter m. fl.	15 000	6 500	6 000	9 000	10 000
3. Ersättningar för särskilda utredningar m. m.	61 000	22 000	12 000	34 000	19 600 ²
4. Ersättning åt sekreterare (bitr. sekreterare) och annan personal, expenser m. m.	86 920	42 500	28 000	81 000	178 600
5. Engångsanskaffning av inventarier för nya lokaler	—	5 000	—	—	—
Summa kronor	170 000	80 000	50 000	131 800	214 200

¹ MFR = statens medicinska forskningsråd

HFR = statens humanistiska forskningsråd

SFR = statens råd för samhällsforskning

NFR = statens naturvetenskapliga forskningsråd

AFR = statens råd för atomforskning

² Arvoden till ledamöter av rådet och till av rådet anlitade experter.

För *statens medicinska forskningsråd* beräknas löne- och arvodeskostnaderna för innevarande budgetår till 74 600 kronor. Vid rådet finns inrättade fyra lönegradsplacerade extra ordinarie tjänster, nämligen en tjänst som kansliskrivare i Ae 10, en tjänst som kanslibitråde i Ae 7 och två tjänster som kontorsbiträde i reglerad befordringsgång. I rådets kamerala verksamhet är direkt engagerad en arvodesavlönad kameral rådgivare, ett kanslibitråde samt ett kontorsbiträde på halvtid. Kostnaderna för denna del av rådets verksamhet beräknas till omkring 20 000 kronor årligen.

Statens humanistiska forskningsråds personalkostnader utgör cirka 31 000 kronor. För kansligöromål och kameral verksamhet har rådet en deltidsanställd kanslist och ett deltidsanställt skrivbiträde, vilka för innevarande budgetår tillsammans uppbär arvoden av omkring 14 500 kronor.

Statens råd för samhällsforskning sysselsätter för närvarande personal till en kostnad av 19 200 kronor. En kamrerare med ett årligt arvode av 4 800 kronor handhar alla kamerala arbetsuppgifter inom forskningsrådet.

För *statens naturvetenskapliga forskningsråd*, som har gemensamt kansli med atomforskningsrådet, beräknas löne- och arvodeskostnader innevarande budgetår till 71 600 kronor. Vid rådet finns anställda, förutom en biträdande sekreterare med arvode motsvarande lönen i lönegrad 23, tre lönegradsplacerade tjänstinnehavare, nämligen en halvtidsanställd kansliskrivare i Ae 10, ett kanslibitråde i Ae 7 och ett kontorsbiträde i Ae 5.

Personalkostnaderna vid *statens råd för atomforskning* är för innevarande budgetår beräknade till 152 400 kronor. I beloppet ingår bland annat arvode motsvarande lönen i lönegrad 4 å löneplan B åt rådets sekreterare, tillika sekreterare i naturvetenskapliga forskningsrådet. Rådet har för innevarande budgetår följande personal heltidsanställd på extra ordinarie tjänster, nämligen en registrator i Ae 10, två kanslibiträden i Ae 7 och två kontorsbiträden i reglerad befordringsgång. Den kamerala verksamheten vid atomforskningsrådets och naturvetenskapliga forskningsrådets gemensamma kansli sysselsätter för närvarande personal till en årlig kostnad av 43 000 kronor. För kameralarbetet finns anställda bland annat en kamrer med deltids-tjänst.

Vissa frågor rörande forskningsrådets kamerala verksamhet

I propositionen 1959: 105 angående ökat stöd åt forskning m. m. framfördes vissa synpunkter på de statliga forskningsrådets uppgifter och arbetsformer. Det konstaterades bland annat, att utvecklingen mot sådan forskning, som berör flera av de traditionella forskningsdisciplinerna, lett till ett ökat samarbete mellan de olika forskningsråden och att samarbete kommit till stånd inom ramen för en av flertalet forskningsråd organiserad samarbetsdelegation. I propositionen betonades angelägenheten av att största uppmärksamhet i fortsättningen ägnades frågan om en vidgad orga-

nisatorisk samverkan. Såsom exempel nämndes att det borde vara möjligt, att åstadkomma icke obetydliga rationaliseringsvinster genom en koncentration av forskningsrådets kansliorganisation. En dylik samordning borde övervägas så snart lokalmässiga förutsättningar härför kunde anses föreligga.

Frågan om gemensam administrativ verksamhet har sedermera aktualiserats i samband med undersökningar av möjligheterna att förlägga rådssekretariat till det blivande Wenner-Gren Center i Stockholm. Vid en överläggning i ecklesiastikdepartementet i september 1960 med företrädare för forskningsråden anmodades samarbetsdelegationen att i samråd med statens organisationsnämnd undersöka den lämpligaste formen för utbetalning och redovisning av forskningsmedel. Med skrivelse den 8 december 1960 har *statens organisationsnämnd* med anledning härav till samarbetsdelegationen överlämnat en av filosofie doktorn Rune Tersman utförd *undersökning rörande utökat samarbete på det kamerala området mellan de statliga forskningsråden*. Organisationsnämnden delar de i undersökningen anförda synpunkterna. Undersökningen avser förutom de till ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde hörande fem forskningsråden jämväl statens tekniska forskningsråd och jordbrukets forskningsråd.

Frågan om ett utökat samarbete av angivet slag har i undersökningen bedömts från följande av forskningsrådets samarbetsdelegation i skrivelse till organisationsnämnden angivna utgångspunkter:

- a) rådets möjlighet att övervaka den fackliga användningen av bidragsmedlen,
- b) möjligheten för universiteten och högskolorna att få en överblick över de anslag som står till forskarnas förfogande och över anslagens användning,
- c) möjligheterna till enhetlig lönepolitik gentemot assistent- och biträdespersonal anställd på medel från olika håll,
- d) möjligheten att i största möjliga utsträckning befria bidragsmottagarna från administrativt arbete,
- e) möjligheten att hålla den för utbetalning och redovisning av anslagsmedel erforderliga administrationsapparaten liten och enkel.

Samarbetsdelegationen har vidare till ledning för utredningsarbetet avgivit följande tre förslag till möjliga organisatoriska lösningar.

1. Varje råd utbetalar forskningsbidrag direkt till bidragsmottagaren som likaledes direkt till rådet redovisar användningen av bidraget. Rådet utför såväl kameral som facklig granskning av redovisningen.

2. En för forskningsråden gemensam ekonomiavdelning inrättas för utbetalning av bidragen och kameral granskning av användningen av desamma. Den fackliga granskningen kvarligger hos råden eller utföres av ekonomiavdelningen.

3. Universitetens, högskolornas och andra ifrågakommande institutioners centrala ekonomiförvaltningar får av råden i uppdrag att utföra utbetalning av bidragen och utföra kameral granskning av redovisningarna. Den fackliga granskningen kvarligger hos råden eller utföres av ekonomiförvaltningarna.

Efter att inledningsvis ha berört inriktningen och organisationen av rådets verksamhet behandlar utredningsmannen det löpande arbetet vid forskningsrådets kanslier, utbetalningen av beviljade forskningsbidrag, universitetens och högskolornas kamerala service samt rådets samarbete med andra institutioner. Av den sålunda lämnade redovisningen för n u v a r a n d e f ö r h å l l a n d e n inhämtas i huvudsak följande.

Arbetet vid forskningsrådets kanslier kan i stort sett uppdelas i två huvudbeståndsdelar, nämligen dels allmänt administrativt arbete för verksamhetens kontinuerliga bedrivande, dels arbete i samband med rådets beslut i konkreta fall om bidrag till vetenskaplig forskning, vilket torde utgöra huvuddelen av kansliernas arbete. De förberedande åtgärderna avser information till sökande om förutsättningar och möjligheter för att erhålla anslag från rådet. Arbetet bedrivs i fortsättningen — från det en ansökan inkommer till dess det beviljade bidraget slutredovisats — efter två huvudlinjer, nämligen dels den fackliga huvudlinjen, dels den kamerala huvudlinjen. Målsättningen enligt den fackliga huvudlinjen är att tillse, att de av råden beviljade bidragen kommer till största möjliga nytta med hänsyn till ändamålet med rådets verksamhet. Arbetet efter den kamerala huvudlinjen åsyftar att skapa garantier för att de generella kamerala principer, vilka av Kungl. Maj:t eller vederbörande råd självt uppställts för medlens användning och redovisning, blir iakttagna och tillämpade. Den här antydda principiella uppdelningen av kansliernas arbete är av stor betydelse vid bedömning av de olika alternativ, enligt vilka arbetet kan organiseras.

Då en ansökan om forskningsbidrag inkommit, granskas den på vederbörande råds kansli enligt de nyss angivna huvudlinjerna. *Den kamerala granskningen* av ifrågavarande ansökan ankommer därvid i regel helt på kansliets personal. För den *fackliga granskningen* anlitas — förutom kansliets personal — ofta enskilda ledamöter av vederbörande forskningsråd eller utomstående sakkunniga. Då granskningen är avslutad, beslutar vederbörande forskningsråd huruvida bidrag skall utgå eller icke. De beviljade bidragen går oftast till personer, som arbetar vid en vetenskaplig institution inom ett universitet eller en högskola. Det förekommer emellertid också att forskare, som är helt fristående, erhåller bidrag.

Det principiella förfarandet vid *utbetalningen av bidrag* är, att vederbörande forskare inkommer till rådet med rekvisitioner, som är åtföljda av verifikationer över de utgifter han haft. Verifikationerna genomgår härefter såväl facklig som kameral granskning, och om granskningen utfaller tillfredsställande utbetalas medlen. Forskaren har dock i regel möjlighet att erhålla viss del av bidraget såsom förskott. Av det sagda framgår, att det är ett nära samband mellan den fackliga och den kamerala granskningen å ena sidan och utbetalningarna av bidraget å den andra. Detta samband gör att svårigheter uppstår, om man vill utskilja vissa moment i arbetet på rådets kanslier och överflytta dessa moment till andra organ.

Från forskarens synpunkt innebär det förfarande, som nyss skildrats, givetvis åtskilligt kameralt arbete. Forskaren får själv lyfta erforderligt förskott och personligen göra erforderliga utbetalningar. Särskilt med hänsyn till önskemålet att så långt som möjligt befria forskaren från sådant arbete har man sökt finna en annan organisatorisk lösning beträffande utbetalningarna och den kamerala granskningen än den nyss beskrivna. Man har därvid sökt utnyttja universitetens och högskolornas ekonomiavdelningar

och vetenskapliga institutioner samt även fristående vetenskapliga institutioner av motsvarande karaktär. För forskarna har detta inneburit möjligheter till service och för forskningsråden en viss avlastning av arbete. Förfarandet har tett sig naturligt med hänsyn till att forskaren oftast har en förankring hos en vetenskaplig institution för andra uppgifter. Från forskningsrådets synpunkt innebär det senast beskrivna förfarandet, att *universitetet och högskolorna fullgör betalnings- och granskningsuppdrag* för råden, vilka dock alltså får anses ha ansvar för verksamheten.

Kameral service lämnas i särskilt stor omfattning beträffande de forskningsbidrag, som utgår till institutioner och forskare vid tekniska högskolan i Stockholm och Chalmers tekniska högskola, vilket torde sammanhånga med ifrågavarande forskningsuppgifters karaktär och med det förhållandet, att dessa högskolor genom en centraliserad ekonomisk förvaltning är relativt väl rustade för att påtaga sig ifrågavarande uppgifter. De forskningsråd, som på detta sätt fått möjlighet att överlåta en del av sin kameralt betonade verksamhet, är i första hand statens naturvetenskapliga forskningsråd och statens tekniska forskningsråd. I de fall, då man begagnar sig av den service de tekniska högskolornas ekonomiavdelningar kan erbjuda, brukar hela det beviljade forskningsbidraget utbetalas till vederbörande högskola, som sedan träder i rådets ställe, då det gäller utbetalningar till forskaren. För att kunna fullgöra denna uppgift erhåller högskolan en avskrift av det avtal, som upprättats mellan rådet och forskaren, och som i dessa fall brukar innehålla en mening om att forskaren har att vända sig till ifrågavarande högskola för att utfå de beviljade medlen. I samband med utbetalningarna verkställer högskolan kameral granskning av desamma. Denna ordning inrymmer service gentemot forskaren i åtskilliga avseenden. Från forskarnas synpunkt synes förfarandet fungera tillfredsställande. För forskningsråden innebär denna ordning otvivelaktigt arbetsbesparingar. Råden befrias sålunda från ett betydande antal utbetalningar och den kamerala granskningen kan göras mera summarisk. Den fackliga granskningen och viss bokföring — främst dispositionsbokföring — måste dock forskningsråden alltså ombesörja. Självfallet förekommer också ett intimt samråd med råd och högskola i åtskilliga frågor på beredningsstadiet.

Då det gäller andra akademiska läroanstalter än de tekniska högskolorna varierar praxis med hänsyn till den kamerala organisation, som vederbörande läroanstalt disponerar över. Allmänt kan sägas att denna organisation i regel är svagare centraliserad än den som finns vid de tekniska högskolorna. Tyngdpunkten ligger därför mera hos de enskilda institutionerna, vilka i första hand medverkar med utbetalningar och service beträffande bidrag från ett forskningsråd till en hos institutionen verksam forskare. Från den enskilde forskarens synpunkt torde även denna organisation vara tillfredsställande. Från universitetets synpunkt finns emellertid ett visst behov av samordning på grund av att institutionerna erhåller medel från flera håll. För forskningsråden är arbetsbesparingen mindre än då betalningarna går över de tekniska högskolorna. Råden utför således kameral granskning själva i stor utsträckning beträffande medel, som utbetalas via universitetens institutioner.

Slutligen bör framhållas, att även om det i åtskilliga fall utbetalas och redovisas medel på det nyss beskrivna sättet dock ett betydande antal fall förekommer, då så icke är möjligt eller lämpligt. I dessa fall sker givetvis utbetalning och redovisning genom forskningsrådets direkta medverkan.

Utredningsmannen redovisar härefter sina synpunkter på den framtida organisationen av forskningsrådets kameralt betonade verksamhet. I undersökningen framhålles, att fördelarna med en gemensam kameral avdelning får anses som relativt begränsade; vidare uttalas att det får anses föreligga vissa — från bland annat bidragsmottagarnas synpunkt — icke obetydliga nackdelar med en dylik anordning. Ett sammanförande av forskningsrådets kamerala verksamhet till en för råden gemensam kameral avdelning avstyrkes därför. Utredningsmannen anför i övrigt huvudsakligen följande.

Diskussionen rörande den framtida organisationen av forskningsrådets kameralt betonade verksamhet har i hög grad gällt frågan, huruvida det finns anledning tillskapa en central avdelning för forskningsrådets samlade kamerala verksamhet. Om denna fråga bedömes från de av samarbetsdelegationen angivna utgångspunkterna kan man till en början konstatera, att rådets möjlighet att övervaka den fackliga användningen av bidragsmedlen knappast behöver påverkas av den lösning man kommer till i detta avseende. Icke heller skulle en central kameral avdelning innebära några ökade möjligheter för universiteten och högskolorna att få en överblick över de anslag, som står till forskarnas förfogande och över medlens användning. Möjligheterna till enhetlig lönepolitik gentemot assistent- och biträdespersonal anställd på medel från olika håll skulle visserligen kunna tillgodoses av ett dylikt organ, ehuru knappast i högre grad, än vad som nu sker i de fall, då universiteten och högskolorna m. fl. fungerar som serviceorgan. För de forskare, som utför sin uppgift vid vetenskapliga institutioner inom universiteten och högskolorna, skulle ett överförande av de rådets kamerala funktioner, vilka nu delvis överlåtits på dessa läroanstalter, till ett centralt organ sannolikt innebära en klar försämring i serviceavseende genom de »geografiska» svårigheter, som bleve ett resultat härav. Vad slutligen angår önskemålet att hålla den för utbetalning och redovisning av anslagsmedel erforderliga administrationsapparaten liten och enkel kan sägas, att det i och för sig kan vara rationellt med en central, större, arbetsenhet. Det finns emellertid knappast några garantier för, att några påtagliga vinster skulle uppnås härigenom. Råden har redan genom deltidstjänster och på annat sätt i stort sett väl anpassat personaluppsättningen efter behovet.

Den omständigheten att en gemensam kameral avdelning med hänsyn till den fackliga verksamhetens samband med den kamerala under alla förhållanden torde förutsätta, att forskningsråden sammanförs till gemensamma lokaler kan anses ytterligare begränsa fördelarna med en sådan samordning. Såväl vad beträffar lokaler som personal har nämligen vissa forskningsråd nära anknytning till andra institutioner av liknande karaktär.

Även om det i stort sett visat sig vara en ändamålsenlig väg att såsom hittills skett överlåta en del av forskningsrådets kamerala verksamhet på universitet, högskolor och liknande institutioner, torde det emellertid vara möjligt att utveckla det praktiska samarbete, som sålunda äger rum, ytterligare. Detta bör dock ske successivt i takt med den centralisering och modernisering av ifrågavarande institutioners ekonomiska förvaltning vilken pågår. För att ifrågavarande samarbete skall kunna ske smidigt, torde det vara önskvärt med en klarare precisering av vad framför allt rådets sakliga granskning skall omfatta. Ett annat specialproblem, där ytterligare klarhet

är önskvärd, utgör betalningen och redovisningen av de s. k. arbetsgivareavgifterna för den assistent- och biträdespersonal, som forskarna anlitar. Det finns emellertid även åtskilliga forskare, som inte har en naturlig anknytning till en akademisk läroanstalt eller annan forskningsinstitution. För dessa torde man liksom hittills få räkna med, att såväl utbetalningar som facklig och kameral granskning får ombesörjas av råden själva.

Anslagsäskanden för budgetåret 1961/62

Såsom förut nämnts, bestrides förvaltningskostnaderna vid statens humanistiska forskningsråd och statens råd för atomforskning från vederbörande råds forskningsanslag. I sina anslagsäskanden för nästa budgetår har dessa forskningsråd utgått från att Kungl. Maj:t liksom hittills kommer att besluta om storleken och fördelningen av det belopp, som ur respektive forskningsanslag för nästa budgetår bör få disponeras för sådana kostnader. I det följande redovisas sålunda endast de förslag, som föreligger från forskningsråd med särskilda förvaltningsanslag.

Statens medicinska forskningsråd föreslår att rådets anslag till förvaltningskostnader (nu 170 000 kronor, statsliggaren s. 836) för nästa budgetår höjes med i runt tal 44 000 kronor till 214 000 kronor. Höjningen betingas av följande förslag.

1. Ändring av benämningen av posten till arvode, för år räknat, till publiceringsnämndens ordförande (nu 1 080) till arvoden, för år räknat, till ledamöter i statens medicinska forskningsråd, dess publiceringsnämnd och dess försvarsmedicinska nämnd. För ändamålet föreslås en medelsanvisning av 59 250 kronor, vilket i jämförelse med medelsanvisningen till nuvarande ändamål innebär en höjning med 58 170 kronor.

2. Höjning av posten till resekostnadsersättning och traktamente åt ledamöter av rådet, dess publiceringsnämnd och dess försvarsmedicinska nämnd (nu 15 000) med 1 000 kronor.

3. Minskning av posten till ersättningar för särskilda utredningar (nu 61 000) med 35 000 kronor vid bifall till förslaget under 1.

4. Höjning av posten till ersättning åt sekreterare och biträdande sekreterare samt annan personal, sjukvård, expenser m. m. (nu 86 920) med 20 080 kronor.

Av rådets framställning inhämtas beträffande förslagen under punkterna 1 och 3 följande.

Från anslagsposten till ersättningar för särskilda utredningar utgår nu arvoden till ledamöterna i rådet, särskilda ersättningar till arbetsutskottets fem ledamöter, arvoden till ledamöterna i försvarsmedicinska nämnden, publiceringsnämnden, odontologiska nämnden och till särskilt anlitate sakkunniga samt ersättningar för särskilda utredningar. Rådet räknar i sina anslagsäskanden med en höjning av flertalet av dessa arvoden och ersättningar.

För att underlätta administrationen av anslagen till ledamöter i rådet, dess publiceringsnämnd och dess försvarsmedicinska nämnd föreslår rådet, att medlen för dessa ändamål hänföres under en särskild delpost, kallad Arvoden för år räknat till ledamöter i rådet, dess publiceringsnämnd och dess försvarsmedicinska nämnd. Den nuvarande delposten 2 till Arvode för år räknat till publiceringsnämndens ordförande förutsättes därvid skola utgå.

Beträffande p u n k t 4 föränledes höjningen, förutom av automatiska utgiftsökningar, av förslag om höjning av medelsanvisningen till expenser med 4 300 kronor och om inrättande av en tjänst som kanslibiträde i Ae 7 vid rådets sekretariat.

Statens råd för samhällsforskning anhåller för nästa budgetår om oförändrad medelsanvisning (nu 50 000 kronor, statsliggaren s. 838) till förvaltningskostnaderna vid rådet.

Statens naturvetenskapliga forskningsråd hemställer, att anslaget till förvaltningskostnader (nu 131 800 kronor, statsliggaren s. 838) för nästa budgetår höjes med 72 700 kronor till 204 500 kronor enligt följande sammanställning.

1. Ersättning för särskilda utredningar (nu 34 000)	+ 18 700
2. Ersättning åt sekreterare och annan personal, sjukvård, expenser m. m. (nu 81 000)	+ 54 000
	<hr/>
	Summa kronor 72 700

Av tillgängliga handlingar inhämtas bland annat följande.

P u n k t 1. Av den äskade höjningen hänför sig 2 000 kronor till förslag om årsarvoden till två ledamöter i ett nyinrättat arbetsutskott. Höjningen i övrigt sammanhänger dels med en väntad ökning av arbetets omfattning, dels med en föreslagen uppräknings av ersättningen till rådets och publiceringsnämndens ledamöter för granskning och utredning av anslagsärenden från 60 kronor till 70 kronor per ärende.

P u n k t 2. Ur denna anslagspost utgår för närvarande en del av arvodet till en biträdande sekreterare, som tjänstgör dels vid statens naturvetenskapliga forskningsråd, dels vid statens råd för atomforskning. Den biträdande sekreteraren behövs numera helt för verksamheten vid det naturvetenskapliga rådet. En tjänst som biträdande sekreterare i Ae 23 vid detta råd synes därför böra inrättas från och med nästa budgetår. Vidare torde höjning av anslagsposten böra ske för att möjliggöra heltidsanställning av en nu halvtidsanställd kansliskrivare samt inrättande av två kontorsbiträdestjänster i reglerad befordringsgång, varav den ena avses vara gemensam för naturvetenskapliga rådet och rådet för atomforskning och skola till hälften avlönas av sistnämnda råd. Den föreslagna uppräknings av anslagsposten motiveras härjämte dels med automatiska utgiftsökningar, dels med 5 000 kronor för anställande av tillfällig arbetskraft och med 8 600 kronor för expenser.

VII. Departementschefen

Innan jag behandlar de i årets statsverksproposition uppskjutna frågorna rörande anslag för nästa budgetår till de fem inom ecklesiastikdepartementets förvaltningsområde verksamma forskningsråden — statens medicinska forskningsråd, statens humanistiska forskningsråd, statens råd för samhällsforskning, statens naturvetenskapliga forskningsråd och statens råd för atomforskning — vill jag erinra om den proposition angående stöd till industriellt forsknings- och utvecklingsarbete m. m., som Kungl. Maj:t på hemställan av chefen för finansdepartementet tidigare denna dag beslutat förelägga riksdagen (prop. nr 77).

Enligt nämnda proposition bör årligen viss del av den staten tillfallande vinsten från Luossavaara-Kirunavaara aktiebolag avsättas till två särskilda fonder, av vilka den ena bör benämnas Norrlandsfonden och den andra Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete.

En huvuduppgift för Norrlandsfonden bör enligt propositionen vara att stödja sådant forsknings- och utvecklingsarbete, som syftar till en vidareförädling av de norrländska råvarutillgångarna. En annan uppgift för denna fond bör vara att medverka till främjande av den norrländska företagsverksamhetens utveckling och differentiering. Chefen för finansdepartementet har i propositionen framhållit, att de norrländska råvarutillgångarna erbjuder många lovande områden för forsknings- och utvecklingsarbete, och därvid bland andra exempel nämnt frågor rörande skogen och malmen och dess utnyttjande. Enligt departementschefen synes främst målforsknings- och utvecklingsarbete komma i fråga; stöd bör emellertid även kunna utgå till sådan mera grundforskningsbetonad verksamhet, som kan tänkas komma att utgöra grundval för senare praktisk tillämpning. Departementschefen har i detta sammanhang understrukt, att det forsknings- och utvecklingsarbete det här kan bli fråga om bör ha anknytning till norrländska råvaror.

Den andra fonden, Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete, bör enligt propositionen få karaktären av en strategisk reserv på forsknings- och utvecklingsarbetets område. Enligt departementschefen bör, såvitt gäller användningen av denna fond, en koncentration ske till stora experimentella, främst naturvetenskapliga och tekniska projekt. Fondens resurser bör sålunda utnyttjas, förutom för utvecklingsprojekt med direkt industriell anknytning, till sådant forsknings- och utvecklingsarbete som med hänsyn till omfattning eller långsiktskaraktär ligger utanför vad som normalt faller inom forskningsrådets verksamhet. Departementschefen har ansett det stå bäst i överensstämmelse med denna fonds syfte och inriktning att den står under särskild förvaltning. Departementschefen har samtidigt understrukt att det är nödvändigt, att ett intimt samarbete kommer till stånd mellan Malmfondens ledning och de berörda forskningsråden.

Enligt propositionen skall den sammanlagda avsättningen av malmvinstmedlen till de båda fonderna fastställas till högst 25 miljoner kronor per år under en femårsperiod. Av beloppet föreslås högst 15 miljoner kronor skola avsättas till Norrlandsfonden och högst 10 miljoner kronor till Malmfonden för forsknings- och utvecklingsarbete.

Ett förverkligande av de åtgärder som chefen för finansdepartementet i här berörda proposition föreslagit innebär ett betydande tillskott till våra totala resurser för forskning och utvecklingsarbete, främst inom naturvetenskap och teknik. Jag vill understryka att det administrativa förfarande, som enligt propositionen avses skola föregå beslut om disposition av medel från Malmfonden, regelmässigt innefattar medverkan av vederbörande forskningsråd; såvitt gäller ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde kommer därvid i första hand statens naturvetenskapliga forskningsråd att anlitas bland annat som remissorgan och att kunna fungera som en förslagsställande instans.

Efter prövning av frågan om storleken av den anslagssumma som nästa budgetår bör anvisas till de fem förut nämnda forskningsråden för främjande av forskning och vetenskaplig publiceringsverksamhet samt för förvaltningskostnader vid de båda råd, som inte har särskilda förvaltningsanslag — statens humanistiska forskningsråd och statens råd för atomforskning — förordar jag ett sammanlagt belopp av 21 480 000 kronor. I jämförelse med motsvarande belopp för innevarande budgetår, 19 600 000 kronor, innebär mitt förslag en anslagsuppräknning med 1 880 000 kronor. Beträffande fördelningen av den sålunda beräknade förstärkningen förordar jag en höjning av härefter nämnda forskningsanslag med följande belopp, nämligen Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning med 500 000 kronor till 6 100 000 kronor, Humanistisk forskning med 190 000 kronor till 1 640 000 kronor, Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning med 190 000 kronor till 1 350 000 kronor, Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning med 500 000 kronor till 6 150 000 kronor samt Atomforskning med 500 000 kronor till 6 240 000 kronor.

Reservationsanslaget till medicinsk forskning bör liksom för närvarande uppdelas på två anslagsposter, en till medicinsk forskning och en till medicinsk publiceringsverksamhet. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av forskningsrådet besluta angående anslagsmedlens fördelning på de nämnda anslagsposterna. Med anledning av medicinska forskningsrådets framställning om ökade resurser för den försvarsmedicinska forskningen — över vilken den försvarsmedicinska utredningen yttrat sig — vill jag här endast framhålla att det torde få ankomma på forskningsrådet att besluta om medelstilledningen till ifrågavarande ändamål.

Såsom framgått av min redogörelse för naturvetenskapliga forskningsrådets anslagsäskanden för nästa budgetår, har rådet gjort framställning om anslag till svenskt bidrag till den planerade europeiska organisationen för astronomisk forskning rörande södra stjärnhimlen, det s. k. ESO-projektet. Förberedelserna för detta företag, vilket enligt min mening avser ett mycket betydelsefullt objekt för en internationellt samordnad naturvetenskaplig forskning, har nu framskridit så långt, att förslag till konvention för upprättande av en europeisk organisation föreligger. Vid min beräkning av anslaget till naturvetenskaplig forskning har jag förutsatt, att kostnaderna för Sveriges anslutning till konventionen — till vilken jag avser att återkomma i ett senare sammanhang — bör bestridas inom ramen för nämnda anslag.

Liksom för innevarande budgetår bör reservationsanslaget till naturvetenskaplig forskning fördelas på två anslagsposter, en till naturvetenskaplig forskning och en till naturvetenskaplig publiceringsverksamhet. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av naturvetenskapliga forskningsrådet besluta angående denna fördelning.

Reservationsanslaget till samhällsforskning är för närvarande uppdelat på sex anslagsposter, av vilka tre avser olika områden inom samhällsvetenskaperna och tre publiceringsverksamhet inom ifrågavarande områden. Det torde liksom hittills få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om fördelningen av detta forskningsanslag på olika poster.

I anslutning till det uttalande i ämnet, som gjordes i propositionen 1959:105 angående ökat stöd åt forskning m. m., har fortsatt uppmärksamhet ägnats frågan om en rationalisering av forskningsrådets kansliorganisation. I och med att fråga uppkommit om förhyrning av lokaler för rådssekretariaten i det blivande Wenner-Gren Center i Stockholm har lokalmässiga förutsättningar för en organisatorisk samordning erbjudit sig. Av de till ecklesiastikdepartementet hörande forskningsråden torde statens naturvetenskapliga forskningsråd, statens råd för atomforskning och statens råd för samhällsforskning redan från början komma att disponera lokaler i Wenner-Gren Center. De erfarenheter, som kan vinnas genom att förutom nyssnämnda råd även statens trafiksäkerhetsråd och vissa andra institutioner med nära anknytning till forskningsrådets verksamhet avses skola inflytta i Wenner-Gren Center, bör givetvis beaktas vid de fortsatta övervägandena om de ändamålsenligaste formerna för forskningsrådets kansliorganisation. I samband med att frågan om rådssekretariatens förläggning blivit aktuell har, såsom tidigare nämnts, statens organisationsnämnd efter överenskommelse med forskningsrådets samarbetsdelegation låtit utföra en undersökning rörande metoderna för handläggning av forskningsrådets kamerala göromål, d. v. s. arbetet med utbetalning och redovisning av forskningsbidrag. Av redogörelsen för denna undersökning framgår, att diskussionen rörande den framtida organisationen av rådets kameralt betonade verksam-

het främst gällt frågan, om det finns anledning att tillskapa en central avdelning för forskningsrådets ifrågavarande verksamhet. I redogörelsen beskrivs det nuvarande samarbetet med universitet och högskolor i fråga om den ekonomiska förvaltningen av de forskningsrådsmedel, som avser bidrag till forskare, vilka fullgör sin uppgift vid vetenskapliga institutioner vid sådana läroanstalter. Enligt redogörelsen talar starka skäl för ett fortsatt och utvidgat sådant samarbete. En del av forskningsrådets kamerala funktioner skulle härigenom överlåtas på läroanstalternas ekonomiavdelningar eller på universitetsinstitutionerna. Fördelarna med ett sådant tillvägagångssätt, både från de enskilda bidragsmottagarnas och från forskningsrådets synpunkt, anses klart överväga de fördelar, som kan åstadkommas med en central, större arbetsenhet för den kamerala verksamheten. Någon anledning att av ekonomiska och administrativa skäl föredraga en sådan samordning anses inte heller föreligga.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att frågan om de vetenskapliga forskningsrådets administration är föremål för prövning av riksdagen därigenom att riksdagens revisorer i sin år 1960 avgivna berättelse (Del I: § 33) uppmärksammat förevarande spørsmål.

Såvitt gäller forskningsrådets kamerala verksamhet är jag för egen del med hänsyn till vad sålunda anförts nu ej beredd att göra annat uttalande, än att jag finner det angeläget, att i överensstämmelse med den förebragta undersökningen i första hand frågan om ett utvecklande av samarbetet på detta område med universitetens och högskolornas lokala förvaltningar ytterligare uppmärksammas. Denna fråga kan komma att aktualiseras även från en annan synpunkt. Jag avser härvid i första hand formerna för redovisning av ATP-avgifter och andra socialförsäkringsavgifter för personal, som avlönas med forskningsrådsmedel. Dessa spørsmål övervägs för närvarande av en inom ecklesiastikdepartementet och övriga berörda departement tillsatt arbetsgrupp. Jag förutsätter, att en lösning av hithörande frågor skall kunna åstadkommas på grundval av arbetsgruppens förslag.

Jag övergår härefter till att behandla frågan om anslag till forskningsrådets förvaltningskostnader.

För förvaltningskostnader vid statens medicinska forskningsråd beräknar jag ett anslag av 195 000 kronor, vilket innebär en höjning av ifrågavarande förslagsanslag i förhållande till innevarande budgetår med 25 000 kronor. Av höjningen avser 4 700 kronor automatiska utgiftsförändringar.

Såvitt gäller förslagsanslaget till förvaltningskostnader vid statens råd för samhällsforskning beräknar jag i likhet med rådet oförändrat belopp, 50 000 kronor, för nuvarande ändamål. Därutöver bör under detta anslag, i form av en särskild anslagspost, beräknas medel för den svenska andelen av kostnaderna för verksamheten vid ett sekretariat i Oslo för en nordisk kriminologisk forskningsorganisation. För helt kalenderår uppskattas dessa

kostnader till cirka 20 000 kronor. Då verksamheten avses skola igångsättas den 1 januari 1962 utgör sålunda medelsbehovet för sista hälften av nästa budgetår och för första hälften av budgetåret 1962/63 20 000 kronor. Hela detta belopp bör lämpligen anvisas redan nästa budgetår. Jag beräknar därför medel i enlighet härmed. Totalt bör sålunda anslaget till förvaltningskostnader vid statens råd för samhällsforskning uppföras med 70 000 kronor.

För statens naturvetenskapliga forskningsråds del förordar jag en höjning av anslaget till förvaltningskostnader med 20 000 kronor till i runt tal 152 000 kronor. Av beloppet avser 2 100 kronor automatisk utgiftsökning. Såsom framgår av det föregående föreligger från rådets sida framställning om inrättande av en tjänst som biträdande sekreterare. Jag anser mig böra biträda rådets framställning på denna punkt och beräknar under anslaget medel till en extra ordinarie tjänst som sekreterare i lönegrad Ae 23. Vid bifall till detta förslag bör medel motsvarande en nu befintlig tjänst som extra amanuens i reglerad befordringgång vid statens råd för atomforskning indragas.

Jag vill här erinra om att det i enlighet med beslut av 1960 års riksdag ankommer på Kungl. Maj:t att meddela beslut angående den närmare dispositionen av de särskilda förslagsanslagen till förvaltningskostnader vid de förutnämnda forskningsråden. Liksom nu är fallet torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att i fortsättningen bestämma storleken av de belopp, som ur reservationsanslagen till humanistisk forskning och till atomforskning bör ställas till vederbörande forskningsråds förfogande för bestridande av dessa råds förvaltningskostnader.

Under återopande av vad jag i det föregående anförte och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I. för budgetåret 1961/62 under åttonde huvudtiteln anvisa

a) till *Statens medicinska forskningsråd: Förvaltningskostnader* ett förslagsanslag av 195 000 kronor;

b) till *Statens medicinska forskningsråd: Medicinsk forskning* ett reservationsanslag av 6 100 000 kronor;

c) till *Humanistisk forskning* ett reservationsanslag av 1 640 000 kronor;

d) till *Statens råd för samhällsforskning: Förvaltningskostnader* ett förslagsanslag av 70 000 kronor;

e) till *Statens råd för samhällsforskning: Samhällsforskning* ett reservationsanslag av 1 350 000 kronor;

f) till *Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Förvaltningskostnader* ett förslagsanslag av 152 000 kronor;

g) till *Statens naturvetenskapliga forskningsråd: Naturvetenskaplig forskning* ett reservationsanslag av 6 150 000 kronor;

Kungl. Maj:ts proposition nr 78 år 1961

h) till *Atomforskning* ett reservationsanslag av 6 240 000 kronor;

II. medgiva, att vid statens naturvetenskapliga forskningsråd må från och med budgetåret 1961/62 tills vidare vara inrättad en extra ordinarie tjänst i lönegrad Ae 23 som sekreterare.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lars Lindén

INNEHÅLL

	Sid.
I. Medicinsk forskning	2
II. Humanistisk forskning	6
III. Samhällsforskning	6
Forskningsanslag	6
Nordiskt samarbetsråd för kriminologi	7
IV. Naturvetenskaplig forskning	7
V. Atomforskning	11
VI. Forskningsrådets administration	12
Nuvarande förhållanden	12
Vissa frågor rörande forskningsrådets kamerala verksamhet	14
Anslagsäskanden för budgetåret 1961/62	19
VII. Departementschefen	21
